

درخانه

انسان شناسی فضای خانه

ویراستار: ایرین سوریان

ترجمه: زهرا نژادپوران، محسن صف‌شکن
الیاس لکری، نازلیون دلتواز، ایلا صادقی‌تبار

هُوَ الرَّحْمَنُ .

در خانه؛ انسان‌شناسی فضای خانگی/ این کتاب ترجمه اثر انگلیسی: At Home: An Anthropology of Domestic Space، به ویراستاری Irene Cieraad است که در سال ۲۰۰۶، انتشارات دانشگاه سیراکیوز منتشر کرده است.

مشخصات نشر	تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۳۱۳ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۷۶۸۷-۹۵-۶
یادداشت	عنوان اصلی: At Home: An Anthropology of Domestic Space, 2006.
یادداشت	مترجمان زهرا غزنویان، محسن صف‌شکن، الهام نظری، نازنین دلنواز، لیلا صادقی‌تبار.
موضوع	بوم‌پایی انسانی
موضوع	موضوع
موضوع	Human territoriality
موضوع	Spatial behavior
موضوع	Home
شناسه افزوده	غزنویان، زهرا، ۱۳۶۴ - مترجم
شناسه افزوده	سی‌یراد، ایرین، ۱۹۵۲ - م. ویراستار
شناسه افزوده	Cieraad, Irene
شناسه افزوده	پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
رده بندی دیویی	۳۰۴/۲۳
شماره کتابشناسی ملی	۴۵۷۰۱۷۳
رده بندی کنگره	GN۴۹۱/۷/۵۴ ۱۳۹۵

فرهنگ و جامعه

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
نویسندگان: ایرین سی‌یراد و دیگران
مترجمان: زهرا غزنویان، محسن صف‌شکن، الهام نظری، نازنین دلنواز، لیلا صادقی‌تبار
ویراستار ترجمه: زهرا غزنویان
ویراستار: مقدم مهدوی
صفحه‌آرا: وحید لنجان‌زاده
نویت چاپ: اول - اسفند ۱۳۹۵
شمارگان: ۳۰۰ نسخه
قیمت: ۱۶۰۰۰۰ ریال
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۶۸۷-۹۵-۶

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.
در صورت تخلف، پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پایین‌تر از میدان ولی‌عصر (عج)، خیابان دمشق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
صندوق پستی: ۶۲۷۴ - ۱۴۱۵۵. تلفن: ۸۸۹۰۲۲۱۳. دورنگار: ۸۸۸۹۳۰۷۶. Email: nashr@ricac.ac.ir

در خانه انسان‌شناسی فضای خانگی

مجموعه مقالات به ویراستاری:
ایرین سی‌یراد

گروه مترجمان:
زهرا غزنویان
محسن صف‌شکن
الهام نظری
نازنین دلنواز
لیلا صادقی‌تبار

فهرست مطالب

پیام ویراستار هلندی کتاب به مخاطبان فارسی	۱
پیش‌گفتار مترجم	۳
پیش‌گفتار انتشار انگلیسی	۱۱
معرفی نویسندگان	۱۵
فصل اول: مقدمه‌ای بر انسان‌شناسی در خانه	۲۱
فصل دوم: خانه‌گرایی در مناقشه؛ تجدیدنظری در منابع	۴۱
فصل سوم: پنجره‌های هلندی؛ پاکدامنی و هرزگی زنانه	۶۹
فصل چهارم: همه جزئیات درباره‌ی هال؛ یک مثال پاریسی	۹۹
فصل پنجم: «همیشه داشتن شیر خودم را تصوّر می‌کردم»؛ انگیزه‌های ایدئولوژیک	۱۱۳
فصل ششم: آوردن مدرنیته به خانه؛ «پلان آزاد» در فضای خانگی بریتانیا	۱۳۱
فصل هفتم: پروژه‌ی دوخانگی فرانسوی؛ تحقق هویت خانوادگی	۱۵۱
فصل هشتم: تجربه‌ی جوّ خانه	۱۷۱
فصل نهم: چانه‌زنی در مورد فضا در خانه‌ی خانوادگی	۱۹۳
فصل دهم: خانگی‌شدن رختشویی	۲۱۳
فصل یازدهم: ساختن خانه؛ چهارراه انتخاب‌ها	۲۳۵
فصل دوازدهم: زندگی خانگی پست‌مدرن	۲۶۱
واژه‌نامه انگلیسی-فارسی	۲۷۷
منابع	۲۸۱
نمایه	۳۰۹

◦ پیام ویراستار هلندی کتاب به مخاطبان فارسی‌زبان

من با کمال میل دعوت به صحبت با خوانندگان ایرانی ترجمه کتابم را، در خانه، انسان‌شناسی فضای خانگی، پذیرفتم. هرچند نمی‌توانم ترجمه و الحاقات خانم زهرا غزنویان را بازبینی کنم، به او اعتماد دارم و از پروژه‌اش پیرامون ارتقای انسان‌شناسی فضای خانگی در ایران و به‌طور مشخص‌تر، پژوهش انسان‌شناختی بر تجارب ساکنان محیط‌های شهری معاصر ایران کاملاً حمایت می‌کنم.

این فصل‌ها که از دیدگاهی اروپایی نوشته شده است، می‌تواند در موقعیت امروز ایران امکان مقایسه جذاب و پرثمری را فراهم کند، زیرا روش تطبیقی همیشه نیروی پیش‌برنده‌ای در رشته انسان‌شناسی بوده است.

علاوه بر این، می‌خواهم از سخاوتمندی انتشارات دانشگاه سیراکوز سپاسگزاری کنم که اجازه انتشار این ویرایش خاص را داد.

ایرین سی‌یرادا

پیش‌گفتار مترجم

با پیشرفت بی‌وقفه فناوری، نسل جدیدی از مبلمان و خانه‌ها زاده شده است که با عنوان «هوشمند» شناخته می‌شود و شبکه پیچیده‌ای را بین عناصر مختلف موجود در خانه و حتی کالبد آن ایجاد می‌کند؛ شبکه‌ای که همه اجزای آن از فاصله‌های دور و نزدیک، به‌وسیله یک نرم‌افزار ساده و با استفاده از یک گوشی موبایل مدیریت می‌شود. این فناوری‌های جدید امکانات بی‌سابقه‌ای را در آینده پیش روی ما قرار می‌دهد و بسیاری از مفاهیم پیشینمان را متحول می‌کند؛ مثلاً، به پستوانه آنها، درک سنتی‌ای که از دیوار داشتیم و می‌توانست برایمان نماد صلب بودن و ثبات باشد، دگرگون خواهد شد؛ دیوارهای آجری سخت می‌تواند جای خود را به سطوح متحرکی از جنس‌های دیگرگون و کاملاً جدید بدهد که فقط با فشار دادن یک کلید، گویی از غیب ظاهر می‌شود و فضا را به چندین فضای مجزای کوچک‌تر تقسیم می‌کند و باز با اشاره‌ای دیگر می‌تواند محو شود و بسط فضایی حیرت‌آوری پدید آورد؛ انعطاف فضایی‌ای که مشابه آن را از جهاتی در معماری سنتی‌مان داشتیم؛ آنجا که استانداردهای امروزی دیوار هنوز معیار نشده بود و درها می‌توانست تشکیل دیوار بدهد. باین‌حال، شاید تفاوت‌های این

دو تیپ از انعطاف فضایی بیش از شباهت‌های به‌ظاهر مختصرشان باشد.

نسل جدید خانه‌ها از راه می‌رسد و با این ارمغان فناورانه جدیدشان، روابط انسانی و معانی جهان را برای ما دگرگون می‌سازد؛ چنان‌که لسللی وایت^۱، انسان‌شناس امریکایی، در نظریه خودش ارتباط متقابل و البته سلسله‌مراتبی سه نظام فناورانه، اجتماعی، و ایدئولوژیکی یا همان فرهنگی را توضیح می‌دهد. طبق تجربه، این فناوری‌های جدید با فاصله زمانی نه‌چندان زیادی به ما می‌رسد و همان مسائل و پیچیدگی‌هایی را ایجاد می‌کند که در همه مصادیق دیگر «تأخر فرهنگی» داشته‌ایم؛ وقتی که جنبه‌های مادی فرهنگ، جدای از جنبه‌های غیرمادی آن و گاه حتی بدون آن، از مختصات به مختصات دیگر سفر می‌کند.

این تجربه‌های جدید در حالی به ما می‌رسد که هنوز مسائل حل‌نشده بسیاری از آخرین تغییر جدی در شیوه سکونت‌مان باقی است؛ زمانی که به جبر شرایط دشوار ناشی از جریان شهرنشینی سریع، یا از سر کنجکاو و ولع داشتن تجربه‌های جدید و مدرن، خانه‌های شخصی متداول به کنار رفت و آپارتمان‌هایی جایگزینشان شد که در گذر زمان، به سمت هرچه کوچک‌تر شدن پیش می‌رود؛ آپارتمان‌هایی که هنوز برای بسیاری بیش از آنکه خواستنی و مطلوب باشد، جبر زمانه است و از بسیاری جهات، ناسازگار با فرهنگ ما. قطعاً، مسئله ما سختی خوگرفتن به این شکل جدید سکونتی در قالب آپارتمان یا مقاومت در برابر تغییر زیبایی‌شناسی‌های سنتی‌مان در زمینه شکل خانه نیست، زیرا شکل‌ها در گذر زمان تغییر می‌کند و بخشی از پویایی زندگی و فرهنگ حاصل همین است. مسئله فرایند پیچیده‌ای از گفت‌وگو و چانه‌زنی بین طراحان و سازندگان و قانونگذاران و واسطه‌ها و مصرف‌کنندگان فضاها و حتی مبلمان است که ظاهراً هنوز به‌نحو شایسته‌ای در اینجا

شکل نگرفته است. مسئله ضرورت انطباق هر موجود زنده‌ای با محیط خود به هنگام تغییر آن است که بر اساس اصول بدیهی زیست‌شناسی، راز بقای گونه‌هاست.

ژوزف بلمن^۱ - نویسنده کتاب شهر گذشته، شهر آینده - فرضیه‌ای را مطرح می‌کند که بر اساس آن، باید منتظر بازتولید اشکال مسکن گذشته در خانه‌های آینده باشیم. او بر آن است عملکردهای مختلف خانه، که با انقلاب صنعتی به بیرون واگذار شده بود، با انقلاب اطلاعاتی دوباره به درون بازگردانده خواهد شد. بنابراین، به مسکن آینده بارهای آموزشی، فراغتی، کاری، و... افزوده خواهد شد.

اگر پیش‌بینی‌های بلمن درست باشد، در آینده‌ای نه‌چندان دور، آینده‌ای که الگوی خانه‌های آن را در همین نمونه‌های تبلیغاتی پیش‌تولیدشده و آزمایشگاهی می‌توانیم ببینیم، شاهد تحولات شگرفی در مهم‌ترین فضای پیرامونمان که همان خانه‌هاست، خواهیم بود؛ تحولاتی که در کنار دیگر جریان‌های فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، و زیست‌محیطی، ما را وادار به حل مسائل بی‌شماری خواهد کرد. به این منظور، نیازمند حوزه‌های جدید مطالعاتی و روش‌های متفاوتی هستیم که فراتر از چهارچوب‌های مشخص رشته‌ها و تخصص‌های دانشگاهی موجودند. قطعاً، در کنار ضرورت‌های عملی ناشی از بازسازی‌های پس از دو جنگ جهانی ویرانگر، مواجه‌شدن با چنین مسائلی و تخیل کردن آینده فرهنگ، انسان، و سکونت او بوده است که اندیشمندان بسیاری را واداشته در شکل‌گیری حوزه مطالعاتی جدید و بین‌رشته‌ای «انسان‌شناسی فضای خانگی» مشارکت کنند؛ حوزه‌ای که بدون شک این کتاب یکی از مهم‌ترین بیانیه‌های آن است و رئوس مهم این رویکرد روش‌ها، مسائل، و متخصصان اصلی‌اش را به خوانندگان ایرانی معرفی می‌کند.

امیدواریم ترجمهٔ این کتاب، که از نخستین اسناد منتشرشده به فارسی پیرامون این حوزه است، بتواند آغازگر شکل‌گیری چنین رویکردی در انسان‌شناسی ایران باشد و سهم ناچیز خود را در شکل‌دهی به ادبیات تخصصی این حوزه ایفا کند. اما پیش از مطالعهٔ کتاب، ذکر چند نکته ضروری به نظر می‌رسد:

نخست اینکه این کتاب شامل ۱۲ فصل و یک مقدمه از ۱۴ نویسنده است؛ پنج نویسنده از انگلستان، سه نویسنده از هلند، دو نویسنده از بلژیک، دو نویسنده از فرانسه، یک نویسنده از اسکاتلند، و یک نویسنده از آمریکا. ویراستار کل کتاب هلندی و ناشر آن امریکایی است. بنابراین، به جهت جغرافیایی، با چنین گستردگی‌ای در نویسندگان آن مواجه‌ایم. به جهت زمانی نیز تحلیل‌های هم‌زمانی تا تحلیل‌های تاریخی و در زمانی را شامل می‌شود و به همین نسبت، ترکیبی از روش‌های مختلف پژوهش را در آن می‌بینیم؛ از تحلیل‌های آیکنوگرافیک و مطالعات اسنادی گرفته تا مطالعات میدانی کیفی و کمی. به جهت تخصص‌های دانشگاهی نیز به گفتهٔ ویراستار این کتاب، خانم سی‌یراد، مجموعهٔ حاضر رشته‌ها و تخصص‌هایی را گرد هم آورده است که پیش‌تر هرگز با هم آمیخته نشده‌اند: تاریخ هنر، تاریخ اجتماعی، مطالعات زنان، تاریخ طراحی، تاریخ معماری، انسان‌شناسی فرهنگی، قوم‌شناسی، جامعه‌شناسی، جامعه‌شناسی مسکن، روان‌شناسی محیطی، مطالعات فرهنگ مادی، و مطالعات مصرف‌کننده. بنابراین، از همه جهت با متنی پیچیده مواجه‌ایم.

دوم، گروه مترجمان این کتاب دو سال پیش و با هدف تلاش برای جمع‌آوری ادبیات گسترده و پراکندهٔ این حوزهٔ نوظهور و معرفی آن به خوانندگان فارسی‌زبان شکل گرفت و باید گفت نخستین مخاطب این تلاش خود همین گروه بود که برای پژوهش‌هایش در مورد جامعهٔ ایران، به هیچ نوع منبع و پیشینه‌ای دسترسی نداشت. همین نگاه به

ترجمه کتاب باعث شد در فرایند کار، با کنجکاوی بیشتری پیش برویم و هر آنچه برای خودمان به‌عنوان نخستین مخاطبان این کتاب مبهم بود، از طریق جست‌وجوها و مشورت‌های بیشتر و نیز اضافه کردن پانوشت‌هایی به متن اصلی، برای دیگران قابل فهم‌تر سازیم؛ به‌عنوان مثال، یکی از جذاب‌ترین و تحلیلی‌ترین فصل‌های این کتاب حاصل پژوهشی درباره تاریخچه رختشویی است. در رزومه نویسندگان این فصل آمده بود که پژوهش را به سفارش شرکتی خصوصی انجام داده‌اند. رویکردی کاربردی به این حوزه و موارد استفاده و نهادهای احتمالی ذی‌نفع آن، ما را به جست‌وجو درباره این شرکت واداشت که حاصل آن برای اطلاع خوانندگان نیز در پانوشت کتاب آمده است. همچنین، متن انگلیسی مملو از واژگان شناسنامه‌دار خاصی بود که برخی به‌عنوان مثال به زبان و فرهنگ فرانسوی یا هلندی یا سنت دینی خاصی ارجاع داشت. واژگان بسیاری نیز به فرد، مکان، رویداد، شیء، یا جریان خاصی در بستر فرهنگی خودشان اشاره می‌کردند. تا حد امکان سعی شده است با تقویت پانوشت‌ها، این موانع فهم مرتفع شود. همچنین، به‌دلیل ناآشنایی مخاطب ایرانی با این حوزه و نیز فقدان ادبیات تخصصی آن، همه ارجاعات درون‌متنی با دقت حفظ شده و با هدف جلوگیری از پاره‌پاره شدن متن فارسی، در پانوشت آمده است؛ ضمن اینکه فهرست طولانی ولی کارآمد منابع پایانی نیز – هرچند با ریزترین فونت ممکن – منتقل شده است.

سوم، همه پیچیدگی‌های ناشی از عوامل بالا از یک سو و مفهوم‌سازی‌های جدید نویسندگان در این حوزه از سوی دیگر، ترجمه فارسی اثر را برای ما دشوار می‌ساخت؛ مفاهیمی که برای نخستین بار به زبان انگلیسی ساخته و مطرح می‌شد و برگرداندن آنها به فارسی، گذشته از مشکلاتی که می‌توانست در فهم واژه ساختگی توسط نویسنده داشته باشد، نیازمند مهارت‌های بالایی در زمینه ادبیات و زبان فارسی

نیز بود که بتواند معادل‌سازی روان‌تری صورت گیرد. در این موارد، گاه ما با استفاده از یک عبارت در مقابل یک واژه و گاه با اضافه کردن پانویشت به‌منظور توضیح بهتر مفهوم، سعی در حل مسئله کرده‌ایم و در همهٔ موارد، معادل زبان اصلی آن واژه را در پانویشت آورده‌ایم. همهٔ تلاش تیم ما معطوف به انتقال معنی و مفهوم‌سازی‌های ادبی بود، اما باید اعتراف کنیم کار بس دشواری بود که در حد ضرورت و به‌اندازهٔ دانش خویش به آن پرداختیم.

چهارم، همان‌طور که اشاره شد، ترجمهٔ این کتاب حاصل عزمی جمعی در ترجمه است و اعتقاد ما بر آن بوده و است که برای ترجمهٔ کتابی با این ویژگی‌ها، احتمالاً عزم فردی و صرف تسلط بر زبان انگلیسی کفایت نمی‌کند. مترجمان این کتاب، به‌لحاظ محتوایی، متخصص حوزه‌ای‌اند که مسئولیت ترجمهٔ آن را بر عهده گرفته‌اند؛ به این معنا که با ادبیات تخصصی آن آشنایی داشته‌اند و همین می‌توانسته است تا حدودی اشتباهات ناشی از ارتباط گرفتن با چنین متن چندلایه و پیچیده‌ای را کاهش دهد. با این حال، با وجود همهٔ تلاشی که در ترجمهٔ این متن به کار برده‌ایم، آن را مصون از خطا نمی‌دانیم و ضمن پوزش از خوانندگان عزیز، پذیرای پیشنهادها و نقدهای شما هستیم.

فصل‌های ۷، ۸، و ۱۱ کتاب را خانم‌ها الهام نظری و نازنین دلنواز، دوستان خویم به‌صورت مشترک ترجمه کردند و فصل ۱۲ نیز حاصل تلاش لیلا صادقی‌تبار عزیز است. تخصص هر سهٔ این دوستان علوم اجتماعی است. فصل‌های ۲ تا ۵ فعالیت مشترک دوست معمارمان آقای محسن صف‌شکن و این‌جانب است. ترجمهٔ فصل‌های ۱، ۶، ۹، ۱۰ و همین‌طور مقدمه و بخش معرفی همکاران نیز بر عهدهٔ این‌جانب بوده است. به‌منظور جلوگیری از ناهمگونی در معادل‌گزینی‌ها که امری رایج در ترجمه‌های جمعی است، پیش از شروع کار، شیوه‌نامه‌ای تدوین شد و تیم بر اساس آن پیش رفت. پس از

تکمیل فرایند ترجمه نیز، یک‌بار کل متن فارسی کتاب با متن انگلیسی مطابقت داده و بازبینی شد.

در پایان باید تأکید کنم اگر همّت این دوستان و علاقه و پیگیری‌شان نسبت به انجام کار نبود، پروژه تا این مرحله پیش نمی‌رفت. همچنین، از آقای مقدم مهدوی که با حوصله بسیار همه متن را خواند و ویرایش کرد تا اثر روان‌تر و درست‌تری در اختیار شما باشد، سپاسگزاری می‌کنم.

تشکر ویژه‌ای را به خانم ایرین سی‌یراد، ویراستار هلندی این کتاب، بدهکارم بابت لطفی که داشتند و با درک محدودیت‌ها و شرایط کپی‌رایت در ایران، اجازه‌نامه غیررسمی انتشار این کتاب را به فارسی از ناشر امریکایی آن گرفتند و پیامی کوتاه نیز برای مخاطبان فارسی اثر نوشتند. همچنین، زحمات خانم آلیس راندل فایفر – از مدیران انتشارات دانشگاه سیراکوز امریکا – را به‌خاطر همراهی و مهربانی‌ای که در این راه داشتند، ارج می‌نهم.

در پایان، از آقای ناصر فکوهی برای معرفی حوزه فضای خانگی، در اختیار قرار دادن این کتاب، و راهنمایی‌هایشان به‌عنوان ناظر پروژه ترجمه قدردانی می‌کنم و نیز از آقای جبار رحمانی، که زمینه برقراری ارتباط را با ناشر این کتاب فراهم کردند، و در نهایت از پژوهشکده فرهنگ، هنر و ارتباطات که حامی تولید این اثر و قرارگرفتن آن در اختیار مخاطبان فارسی‌زبان شدند، سپاسگزارم.

زهرا غزنویان، ویراستار ترجمه کتاب

بهمن ۱۳۹۵